

Ljósmynd: Stefán Helgi Valsson

Hlédrægur leiðsögumaður varð forseti

Frú Vigdís Finnbogadóttir, leiðsögumaður, kennari, leikhússtjóri og forseti íslenska lýðveldisins, segist feimin þótt hún láti aldrei á því bera. Stefán Helgi Valsson heimsótti Vigdísi og fræddist um þessa einstöku konu sem hefur beint og óbeint haft áhrif á leiðsögumenn og ferðaþjónustu á Íslandi sem hún starfaði við í 13 ár í hlutastarfi.

Hlédrægur leiðsögumaður varð forseti

Ég sjóaðist í framkomu í starfi mínu sem „leiðsögumaður,“ segir Vigdís. Þótt ég sé feimin læt ég aldrei á því bera. Leiðsögnin var góður skóli til að vinna á feimninni, því það er mikil ögrun að vera leiðsögumaður. Ég er af þeirri kynslóð kvenna sem voru að bylta af sér farginu. Kvenfólk fór almennt ekkert til útlanda til að stúdera, nema kannski listamenn, en ég var af fyrstu kynslóð kvenna sem fóru í háskólanám erlendis. Þetta var í stríðslok og ég sýktist af útþrá, var afskaplega hrifin af franskri menningu en Frakkland var vaggja 20. aldarinnar í evrópskri menningu.

Fyrsta ferðin 1951 eða 1952

Þorleifur Þorleifsson, forstjóri Ferðaskrifstofu ríkisins, vissi að ég talaði frönsku. Hann kom að máli við móður mína og spurði hvort ég gæti ekki tekið að mér leiðsögn með franska ferðamenn af skemmtiferðaskipi. Þetta var árið 1951 eða 1952 og fyrsta ferðin mín gekk sem betur fer tiltölulega vel. Fjórir smekktfullir bílar frá BSÍ voru í samfloti þennan dag og var ekið frá Kalkofnsvegi þaðan sem Ferðaskrifstofa ríkisins var til húsa. Ég þekkti leiðina vel, Hreppana og Tungunnar, en las mér þó til og bjó til vörður (stiklur) sem komu sér vel í ferðinni. Í þessari ferð kom allur matur beint af skipinu og frönsku

ferðamennirnir fóru í dúkaða lautarferð við Geysi, sem var mjög skemmtilegt.

Ég var alltaf hálfkvíðin fyrir ferðir, sem í sjálfu sér er gott, því ég trúi því að ef manni er ekki alveg sama áður en maður leggur af stað í ferð geri maður betur en ella. En með æfingunni fer maður auðvitað að eiga auðveldara með að tjá sig. Leiðsögumenn horfa oftast út um framrúðuna og tala. Sjálf þarf ég alltaf að horfa á áheyrendur til að nema viðbrögð þeirra. Ég sat oft á gírkassanum, eins og þeir voru í gamla daga, og horfði aftur í bílinn. Ef ég á að segja brandara þá verð ég að sjá fólkið.

Ljósmynd: © Ragnar Th. Sigurðsson

Þetta voru mjög skemmtileg og gefandi ár í því tilliti að manni gáfust tækifæri til að stúdera landið gagnert. Er það nokkur furða þótt ég sé á móti Kárahnjúkavirkjun, ég þekki þetta svæði svo vel. Þegar maður hefur kynnt sér landið í þaula verður maður svo hjartasár ef eitthvað spillir því. Hálendinu kynntist ég best á ferðalögum með Guðmundi Jónassyni óbyggðabílstjóra og Sigurði Þórarinssyni jarðfræðingi.

Upphaf leiðsögunáms á Íslandi

Þorleifur Þorleifsson, forstjóri Ferðaskrifstofu ríkisins, sá nauðsyn þess að þjálfa leiðsögumenn erlendra ferðamanna. Hann bað Björn Þorsteinsson sagnfræðing, Björn Th. Björnsson listfræðing og mig um að skipuleggja nám. Fyrstu námskeiðin voru haldin í aðalbyggingu Háskóla Íslands, árið 1957 eða 1958 minnir

mig, seinna voru þau haldin í Árnagarði en námskeiðið var alltaf innan háskólasvæðisins. Þar voru ekki slegin nein vindhögg. Námskeiðin þóttu fjarska skemmtileg og voru mjög vinsæl. Við

GÓÐ RÁÐ FYRIR LEIÐSÖGUMENN FRÁ VIGDÍSI

- *Vertu þú sjálf/-ur.*
- *Konur eiga ekki að leika karla og karlar eiga ekki að leika konur.*
- *Vertu heilsteypt/-ur.*
- *Aldrei fara af stað nema vera vel undirbúin/-n.*
- *Hógværð er góður kostur. Það er auðvelt að monta sig af landinu því að það er svo flott.*
- *Allar ferðir eru eins og að fara í próf upp á nýtt og engin ferð er eins — einfaldlega vegna þess að fólk er aldrei eins.*
- *Leiðsögumaðurinn andspænis landinu bergmálar landið.*

fengum sérfræðinga á alla pósta. Þú getur ímyndað þér Björn Þorsteinsson skálmandi um gólf að segja innblásnar sögur um land og þjóð, Sigurð Þórarinsson að kenna jarðfræði og Björn

Th. að sjálfsgöðu listasögu. Þetta voru miklir meistarar.

Fólk sem bjó yfir alþýðufróðleik var þarna líka því að við vildum halda öllu til haga. En þúfan sem þurfti að klífa var sú að fólk talaði erlendu tungumálin ekki nógu vel til að segja frá landi og þjóð.

Eitt af því sem ég gerði á Ferðaskrifstofu ríkisins var að ráða leiðsögumenn. Stundum kom til mín fólk sem talaði málin vel en vissi ekkert hvað átti að segja. Ein stúlka var einhvern tíma fengin í hallæri til að leiðsegja á ítölsku í bíl. Og það

fyrsta sem hún þorði að segja þegar hún kom upp fyrir Elliðaár var: „A sinistra Lago Rosso“ (til vinstri Rauðavatn). Væntanlega leit fólk út um gluggana og velti fyrir sér hvað hún átti við.

Það er grundvallaratriði að þeir sem kynna landið viti um hvað á að fjalla. Ég hjálpaði stundum væntanlegum leiðsögumanni að búa til það sem ég kallaði „vörður“ sem studdi hann í því að tala um ákveðin efni á tilteknum stöðum og svo var öllum auðvitað velkomið að flétta ýmislegt annað inn í frásögnina.

Á ferð með Guðmundi Jónassyni

Vigdís ferðaðist tvö sumur með þeim Guðmundi Jónassyni óbyggðabílstjóra, stofnanda Ferðaskrifstofu Guðmundar Jónassonar, og Sigurði Þórarinssyni jarðfræðingi.

Sigurður sjanghæjaði mig til að þýða fyrir sig í ferðum með erlenda jarðvísindamenn um landið. Við Guðmundur urðum miklir vinir – hann var yndislegur maður. Seinna, þegar hann varð eldri, minnti hann mig stundum á að í hryssingstíð á fjöllum hafði ég sofði fyrir innan hann í koju – og naut auðvitað hlýjunnar af þessum stóra manni – og hann var kankvís þegar hann spurði mig: „Manstu þegar við sváfum saman í koju í Hrafninnuskeri – eða var það í Landmannaugum?“ Honum fannst skemmtilegast að segja þetta þegar sem flestir heyrðu.

Guðmundur kenndi mér margt og ekki síst eitt sem mér finnst óendanlega fallett: Þegar þú sérð gullmuru, fálkapung (holurt), geldingahnapp eða eyrarrós gægjast upp úr svartri sandauðninni þá eru þetta orkideur norðursins, orkideur sandanna. Ég hugsa alltaf um þetta þegar ég ferðast um óbyggðirnar.

Á þessum ferðalögum með Guðmundi kynntist ég landinu og ánum mjög vel. Guðmundur hafði einstaka þekkingu á öllum vöðum, sérstaklega vaðinu yfir Tungnaá. Hann þekkti botninn á þessu stórfljóti eins og lófa sinn. Hann hafði alltaf eyktarmark og fór svona, pínulítið svona, og svo örlítið niður eftir ánni, og þegar einn stein bar við annan átti hann að fara aðeins upp eftir. Hann þekkti hvern einasta stein við sjóndeildarhringinn.

Ferðaskrifstofa ríkisins

Vigdís starfaði fyrir Ferðaskrifstofu ríkisins á sumrin á árunum 1959-1972. Ferðaskrifstofa ríkisins var stofnuð árið 1936 en lögð niður 1939. Hún var svo endurreist eftir síðari heimsstyrjöld og hafði einkaleyfi reksturs ferðaskrifstofu erlendra ferðamanna til ársins 1964.

Ég var stöðugt í Gullfossferðum sumarið eftir að ég fór í fyrstu skipsferðina en svo urðu breytingar á. Þorleifur Þorleifsson, forstjóri Ferðaskrifstofu ríkisins, óskaði eftir starfskröftum mínum á skrifstofunni og bað mig að vinna að kynningarmálum. Þorleifur var hinn mikli brautryðjandi í íslenskum ferðamálum. Hann var öðlingur, hógvæver og tranaði sér aldrei fram. Einn góðan veðurdag datt honum í hug að gera heimavistarskólana að sumarhótelum og þá

beitti hann okkur Fríðu Ásgeirsdóttur, gjaldkera Ferðaskrifstofunnar, til að mynda fyrir sig. Við vorum oft kallaðar „vegmeijarnar“ því við ókum milli heimavistarskólanna vítt og breitt um landið. Seinna urðu heimavistarskólarnir Edduhótel á sumrin. Þegar verið var að undirbúa hótelleksturinn í upphafi pantaði Þorleifur sjálfur inn fyrir hótelin. Léreftsstrangar, til að láta sauma sængurfatnað fyrir hótelin, voru fluttir beint til hans frá útlöndum. Á skrifborðinu hans var iðulega hrúga af léreftsströngum, sængurlíni og gluggatjaldaefnum en áður vorum við kvenfólkið búnað að aðstoða hann við að velja efnið í gegnum heildsala.

Ég fór snemma að skipuleggja ferðir, m.a. SAGA tour sem var ákaflega vinsæl. Einnig sérferð fyrir fuglaskoðara og þá sem vildu skoða fossa og jökla. Ég man að við lögðum sérstaka áherslu á jöklana í litlum bæklingi sem við gáfum út. Ég

varð svo meginkynnir ferðaskrifstofunnar fyrir þá sem vildu skrifa um Íslandi og tók á móti rithöfundum, ljósmyndurum og blaðamönnum. Eftir á að hyggja þá var ég á þessum árum hægri hönd Þorleifs og starfið sem slíkt kenndi mér býsna margt um ábyrgð.

Gullhringurinn er vinsælasta dagsferðin út frá Reykjavík en fáir vita að nafnið er komið frá Vigdís: „Okkur vantaði gott nafn til að selja ferðina milli Þingvalla, Gullfoss og Geysis. Nafnið er komið beint upp úr Þjóðarkveðskap Íslendinga, sem á vel við því allir þessir staðir eru gulls ígildi í sögu og náttúru út frá Reykjavík. Gullhringurinn, eða The Golden Circle, heitir eftir þriðju álfkonunni í kvæðinu um Ólaf Liljúrós:

*Þar kom út hin þriðja
með gullband um sig miðja.*

VIÐ ERUM AÐ KYNNA HÁMARK

FJÓRAR LJÚFFENGAR BRAGÐTEGUNDIR

HÁMARK HRAUSTUR LÍKAMI - HEILBRIGÐ SÁL

Ljósmynd: © Ragnar Th. Sigurðsson

Hvar er skógurinn?

Þingvellir eru hliðið inn í sögu og fortíð Íslands og þjóðarinnar og þess vegna finnst mér að alltaf eigi að byrja þar þegar farið er í Gullhringinn. Þingvellir eru þar á ofan fegurstir í árdegis-sól. Á mínum tíma var algengt að Gullhringurinn tæki tíu klukkustundir en nú veit ég að í boði eru ferðir sem taka rúmar fimm klukkustundir. Ég sakna hvorki Valhallar né grenitrjána á Þingvöllum. Birki er mitt tré. En annars á maður að vera þakklátur fyrir allt sem grær á Íslandi. Elísabet Bretadrottning kom til Íslands og skoðaði Þingvelli árið 1990. Á leiðinni til Þingvalla var gert stutt stopp í Vinaskógi til að vígja hann í tilefni landgræðsluskógaáttaks. Henni hafði verið sagt að staðurinn hétí The Forest of Friendship. Þegar við stígum út úr bílnum og gengum inn á svæðið staldraði drottningin við og leit í kringum sig og sagði í undrun sinni: „Where is the forest?“ Við fengum þann heiður að gróðursetja fyrstu tvær hríslurnar á svæðinu svo það var ekki nema eðlilegt að hún skyldi spyrja, blessuð konan. Þetta voru tvær birkihríslur sem standa hnarreistar neðan við stöplana þar sem meitluð eru nöfn þeirra sem hafa gróðursett í þessum skíka, sem nú, tveim áratugum síðar, er orðinn að gróðurynði.

Gylltur lúður

Vigdís lenti auðvitað í ýmsu minnisverðu á löngum ferli. Einu sinni bilaði hljóðneminn í bílnum. Þá þurfti ég að standa í ganginum og tala eins hátt og ég gat. Eldri maður – reyndar vel við aldur – sat í fremsta sætinu og starði eitthvað svo mikið á mig að ég fór að velta því fyrir mér hvers vegna hann góndi svona stíft. Það hlaut að vera eitthvað sem ég var að gera vitlaust. Daginn eftir kemur hann aftur í sömu ferð, og enn einblínir hann á mig og sýnist ekki hafa áhuga á að horfa í kringum sig. Þingvellir voru fyrsta stopp dagsins og þar vindur hann sér að mér, með þessu starandi augnaráði, og spyr hvort ég sé komin af Melkorku. Ég hélt það gæti nú passað því að amma mín væri úr Dölunum og ég þættist áreiðanlega skyld fornköppum þar. Þegar hann heyrir þetta býður hann mér á stundinni að heimsækja írsku innflytjendafélagið í New York. Hann sagðist vera af írsku bergi brotinn og vera síðasti ábúandinn í privathúsi á Wall Street og ég væri sú sem hann hefði verið að leita að síðast liðin ár til að sitja fremst í aðalvagni sem Melkorka í árlegri skróðgöngu afkomenda írskra innflytjenda. Og ekki nóg með það, hann las mér bréf frá ritstjórn Life þar sem farið var fram

á einkaleyfi hjá stjórn írsku innflytjendafélagsins til að birta í tilteknum mánuði forsíðumynd af þessari þá hefðbundnu skróðgöngu um Fifth Avenue. „Þú átt að vera fremst á þessari mynd – þú ert svo írsk – og þú átt að segja blaðinu söguna af Melkorku,“ sagði hann. Mér blöskraði sú tilhugsun að það gæti komið til mála að vera á útsíðu Life. Ég hugsaði aldrei lengra en að verða hrædd um að ég yrði að athlægi ef ég kæmi á forsíðu í erlendu blaði, sem kannski yrði selt í Bókabúð Lárusar Blöndal á Skólavörðustígnum – kannski jafnvel stillt út í glugga – og neitaði þessu áhugaverða boði. Nema hvað, stuttu seinna kom svo kassi í pósti á ferðaskrifstofuna merktur Vigdís og var opnaður með mikilli varúð. Í kassanum var lúður eins og notaður er á íþróttavöllum. „Fyrir yður að nota þegar hljóðneminn er bilaður,“ stóð á korti sem fylgdi gjöfinni frá þessum aldrada afkomanda írskra innflytjenda í Ameríku.

Nauðsynlegt að gera kröfur til leiðsögumanna

Ég ber mikla virðingu fyrir leiðsögumannanámínu eins og það er orðið. Mér skilst að þetta sé gríðarlega mikið og traust nám. Mér finnst gott

að kröfur séu gerðar til leiðsögumanna og ég veit að lágmarksmenntunar er krafist í Evrópu. Þegar við Björn vorum í þessu var viðhorfið almennt að hver sem er gæti verið leiðsögumaður með erlenda ferðamenn. Starfið þótti ekkert sérstakt en það er nú heldur betur fjarri öllu raunsæi. Að mínu mati verður að þjálfar afar vel til starfars, eins og í öllum mikilvægum starfsgreinum. Fólk verður að kunna tungumálið sem það notar til frásagna og vita hvað það ætlar að segja. Það þarf að þekkja landið, kunna sögu þjóðarinnar, þekkja staðhætti og þekkja jarðsöguna. Og margt, margt fleira. Það er ákveðin list fólgin í því að fá söguna til að verða að mynd í hugum þeirra sem eru að horfa á umhverfið. Okkur Birni var efst í huga að byggja upp leiðsögunám á þann veg að til að verða leiðsögumaður væri ekki nóg að kunna að koma fyrir sig orði á öðrum tungumálum, heldur þurfti einnig að kunna að segja frá.

Menntun leiðsögumanna og leiðsögupróf er nauðsynlegt vegna þess að það er ekki hægt að senda hvern sem er með ferðamönnum sem telja sig hafa keypt aðgang að upplýsingum um land og þjóð. Ferðamenn fara í ferð með leiðsögumanni vegna þess að þeir vilja fræðast. Reyndar vilja kannski ekki allir fá leiðsögn og sumir óska sér að leiðsögumaðurinn hætti að tala vegna þess að hann sé svo leiðinlegur. Það getur alveg drepit mann að hlusta á leiðinlegan leiðsögumann sem ekki er starfinu vaxinn – eins þótt maður viti ekki neitt sjálfur! Til allrar hamingju eigum við á Íslandi enga svoleiðis leiðsögumenn.

Ég lít á mig sem atvinnuleiðsögumann þótt ég hafi ekki slíkt próf eins og sjálfsagt er að hafa í dag. Ég held – vafalaust í einhverri bjartsýni – að ég gæti, ef svo bæri undir, stigið upp í bíl núna og komist nokkurn veginn klakklaust gegnum ferð, t.d. Gullhringinn. Ég hef í raun aldrei hætt að vera leiðsögumaður.

Leikhússtjóri og forseti

Ég varð þó viðskila við ferðapjónustuna 1972 þegar ég tók við starfi leikhússtjóra Leikfélags Reykjavíkur og var reyndar fyrsti kvenmaðurinn sem gegndi þeirri stöðu. Fyrir forsetakjörið árið 1980 fór ég um landið og talaði þá alltaf um umhverfið, fólkið á staðnum en ekki sjálfa mig. Þetta kunni fólk að meta. Þá naut ég þess að hafa verið leiðsögumaður og vegmær. Kosningabaráttan var kannski erfiðari fyrir mig en hina frambjóðendurna vegna þess að fólk þekkti mig fyrst og fremst sem frönskukennarann úr Sjóntarpinu eða leikhúsmanneskju, en ég var óþekkt í pólitík. Það var landið og þekking mín á landinu sem fleytti mér áfram. ■

LÍFSHLAUP VIGDÍSAR FINNBOGADÓTTUR

Vigdís fæddist í Reykjavík 15. apríl 1930. Hún útskrifaðist frá Menntaskólanum í Reykjavík árið 1949 og fór þá til Frakklands þar sem hún nam franskar bókmenntir við Háskólann í Grenoble og Sorbonne í París 1949-1953 og leiklistarsögu við Kaupmannahafnarháskóla. Eftir að hún sneri aftur til Íslands lauk hún BA-prófi frá Háskóla Íslands í frönsku og ensku og kennslufræði til kennsluréttinda.

Vigdís starfaði í ferðapjónustu í um 13 ár sem leiðsögumaður ferðamanna á vegum Ferðaskrifstofu ríkisins, hannaði ferðir og sá um markaðs- og kynningarmál. Síðast en ekki síst kom hún ásamt fleirum að menntun leiðsögumanna.

Vigdís er einn af stofnendum framúrstefnuleikhússins Grímu og var leikhússtjóri Leikfélags Reykjavíkur í lðnó 1972-1980. Vigdís var kosin forseti lýðveldisins 1980 og varð við það fyrsti kvenkyns þjóðhöfðingi í heimi sem kosin var í almennum lýðræðislegum kosningum. Hún dró sig í hlé árið 1996 eftir 16 gæfurík ár í forsetaembættinu.

Vigdís er heiðursdoktor við 16 háskóla og er öflugur talsmaður jafnréttis kynjanna og mikil áhugamanneskja um varðveislu og viðgang tungumála fámennra þjóða.

Gullfoss CAFÉ

Warm and friendly restaurant

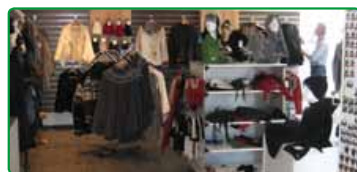
Welcome to our warm, friendly restaurant, just a few steps away from the famous waterfall Gullfoss. Enjoy the beautiful mountains and glaciers of Iceland, along with a taste of the country – our famous Icelandic meat soup, “kjötsúpa”. We also offer sandwiches, homemade cakes, excellent coffee, drinks and fresh salad.

Seating for up to 350 people

Gullfoss Café has seating for up to 350, where guests can enjoy food and drink in comfortable surroundings. The ideal group stop for lunch or dinner when sightseeing by Iceland's most waterfall.

Tax Free souvenir shop

Gullfoss Café has a souvenir shop with a wide selection of woollen products and other clothing, jewelry and Icelandic crafts. Guests from abroad can shop tax free, saving up to 15% from the original price.

Gullfoss kaffi, 801 Bláskógabyggð • Tel. 00354 486 6500 • Email: gullfoss@gullfoss.is • www.gullfoss.is